

STRATEGII DE DEZVOLTARE A SISTEMULUI ANTREPRENORIAL DIN REPUBLICA MOLDOVA ȘI POSIBILITĂȚI DE INTEGRARE PE PIAȚA UE

A. SCUTARU,
dr., conf. univ.;

V. BARDAN,
conf., univ.;

I. BRUC,
lector univ. USM;

Nicoleta SCUTARU,
Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, România

SUMMARY: Analyze concomitently the opportunity and the specificity of adopting strategic decisions in the enterprise management from the Republic of Moldova. At the same time they propose also other alternative doctrines and analyze their properties.

Economia este știința care analizează cum societatea alege să întrebuințeze resursele în vederea producerii bunurilor și serviciilor și distribuția lor pentru consum printre variate grupuri competitive și indivizi.

Economia întotdeauna acționează din punct de vedere a două perspective:

- **macroeconomie**, care cuprinde economia unei națiuni ca tot întreg și
- **microeconomie**, care cuprinde purtarea oamenilor și a organizațiilor pe piața particulară.

De exemplu, în timp ce macroeconomia analizează existența diferitelor locuri de muncă în domeniul economiei generale, microeconomia examinează cum oamenii pot fi angajați în industria particulară sau într-o anumită regiune a țării. Subiectele discutate în acest articol, care fac parte din macroeconomie, includ produsul intern brut, rata șomajului și indicii prețurilor. Iar temele care au de a face cu microeconomia includ sistemul de prețuri, cererea și oferta.

Unii economiști definesc economia ca alocarea resurselor „insuficiente”. Ei consideră că resursele sunt insuficiente și necesită o distribuție rațională de către conducere. Nu există posibilitate de a menține pacea și prosperitatea în lume doar prin distribuția resurselor care se practică la momentul actual. Nu există suficiente resurse cunoscute care ar permite practicarea acestei metode. Dezvoltarea resurselor, este studiul în ceea ce privește multiplicarea resurselor și crearea condițiilor favorabile pentru utilizarea cât mai rațională a acestora. În afara conducerii, business-ul poate contribui la un sistem economic prin invenția produselor care măresc în mare măsură resursele disponibile. De exemplu, business-ul poate să descopere surse noi de energie, modalități de majorare a alimentelor și crearea de noi bunuri și servicii.

Ce-ar fi dacă ne-am imagina o lume în care regii sau alți proprietari de pământ dețin toată bogăția și cea mai mare parte a oamenilor sunt țărani săraci. Țăranii au mulți copii și ar fi ceva natural ca în curând să existe mai mulți oameni și insuficientă mâncare și resurse. Economistul englez Thomas Malthus a adus acest argument între anii 1700-1800. În corespundere cu această opinie scriitorul scoțian, Thomas Carlyle a definit economia drept știință misterioasă. Astăzi, urmașii lui Malthus încă mai cred că pe pământ există prea mulți oameni și o soluție a sărăciei ar fi controlul natalității, care include așa soluții ca avorturile forțate și sterilizarea forțată. Totuși statistica recentă arată că mărirea numărului populației este mai lentă decât se preconiza și în unele țări industriale (Japonia, Germania, Italia, Rusia) poate fi atât de lentă, încât în curând vor exista prea mulți oameni bătrâni și prea puțini tineri care să aibă grijă de aceștia. Pe de altă parte, în țările în curs de dezvoltare

tare, numărul populației va continua să crească relativ repede. Țările ca Irac, Pakistan, Yemen și Columbia vor cunoaște o creștere a numărului populației care ar putea duce la o mai mare sărăcie și instabilitate. Astfel de studii privind efectele creșterii numărului populației asupra economiei fac parte din macroeconomie.

Unii macro-economiști consideră că numărul mare a populației poate prezenta importanță majoră în special dacă oamenii sunt educați. Ei cred că una dintre modalitățile care duc la creșterea economică în toată lumea este buna educație a populației, și anume în domeniul afacerilor, care sunt în permanentă schimbare. Toți cunoaștem proverbul: „Dă-i omului un pește – și ai să-l salvezi pentru o zi, dar învață-l să pescuiască și ai să-l salvezi viața”. La această se mai poate de adăugat: „Învață o persoană să deschidă o fermă de pești și ea va fi în stare să salveze o viață întreagă a unui sat”. Secretul dezvoltării economice este conținut în această din urmă constatare. Antreprenorii oferă locuri de muncă și creșterea economică a angajaților lor, comunității în întregime, dar și lor înșiși.

Dacă n-ar fi existat modalitatea de a spori numărul resurselor mai repede decât creșterea populației am fi fost cu toții foarte îngrijorați. Dar, din fericire evoluția tehnologică din mai multe țări a oferit posibilități de a crește producerea bunurilor și a altor resurse, astfel încât populația din mai multe părți ale lumii trăiește mult mai bine decât în timpurile lui Malthus. Ar fi suficient doar să facem o comparație între lumea de astăzi și cea din secolele XVIII-XIX, pentru a vedea diferențe: – țări ca SUA, Canada și o mare parte a Europei sunt mult mai bogate acum și o mare parte a populației trăiește mult mai bine.

Problema macroeconomiei este de a determina factorul care face unele țări relativ bogate și altele relativ sărace și după aceasta de a implementa politici și programe care să ducă la creșterea prosperității pentru fiecare în toate țările. O cale de începe a înțelege această sarcină este studierea teoriilor lui Adam Smith.

Economistul scoțian Adam Smith a fost unul dintre primii care a conceput un sistem în vederea creării bogăției și creșterii nivelului de viață a fiecărui om. Smith a preferat concepția că numărul fix de resurse trebuie divizat între diferite grupuri competitive, care vor fi perspectiva creării mai multor resurse și ar duce la îmbogățirea populației. Lucrarea lui Adam Smith ” Cercetarea Naturii Cauzelor Averii Națiunilor” este adesea numită „Averea Națiunilor”. Adam Smith considera că libertatea era vitală pentru supraviețuirea oricărei economii, în special libertatea de a poseda pământ sau o proprietate și de a păstra profitul din prelucrarea pământului sau din conducerea unei afaceri. El credea că oamenii vor lucra din greu dacă vor avea motive să facă aceasta, adică dacă vor fi remunerați.

Ca bază a teoriei sale i-a servit dorința de a îmbunătăți cuiva condițiile de viață. În opinia lui Adam Smith, atât timp cât fermierii, muncitorii sau oamenii de afaceri ar putea vedea remunerare economică pentru eforturile depuse (să primească bani suficienți în formă de profit pentru ca să-și întrețină familiile), ei ar lucra din greu ore în șir. Ca rezultat a acestor eforturi, economia ar prospera prin existența unei multitudini de bunuri disponibile fiecărui. Ideile lui Smith au fost mai târziu puse la îndoială de către Malthus și alți economiști ce considerau că situația economică este în decădere, dar nu trebuie să neglijăm faptul că anume Adam Smith este considerat părintele economiei moderne, și nu Malthus.

În opinia lui Adam Smith, oamenii de afaceri nu trebuie neapărat să aibă drept scop ajutorarea celorlalți. Ei lucrează, în primul rând pentru prosperitatea și creșterea proprie. Atât timp cât oamenii încearcă să-și îmbunătățească propria situație, spune Smith, eforturile lor servesc drept o „mână invizibilă” care duce la creșterea economică prin producerea bunurilor necesare, a serviciilor și a ideilor. Deci, această *mână invizibilă* prefăce câștigul personal într-un beneficiu social și economic destinat tuturor.

Dar cum se face că oamenii care lucrează pentru propriul lor interes, produc bunuri, servicii și bogății pentru alții? Singura modalitate, prin care niște fermieri dintr-o regiune anumită pot deveni mai bogați, este de a vinde o parte din recolta lor celorlalți. Pentru a deveni și mai bogați, acești fer-

mieri vor fi nevoiți să angajeze lucrători pentru a produce mai multe bunuri. În consecință, oamenii din acea regiune vor avea o multitudine de bunuri disponibile, iar unii dintre ei vor avea și locuri de muncă la ferma dată. Astfel, fermierii, a căror eforturi sunt concentrate asupra propriei prosperități, furnizează locuri de muncă pentru unii și bunuri pentru ceilalți.

Aceleași principii pot fi aplicate și altor produse: de la îmbrăcăminte și case, la telefoane mobile. Pentru a-și asigura familiile, fabricanții vor lucra din greu și vor angaja și alți oameni. Ca rezultat, aproape fiecare din regiunea dată va avea acces liber la haine, case, telefoane etc., și toți care vor fi demni și apti de muncă vor avea un serviciu. În acest fel a considerat Adam Smith că se creează averea. Experiența unor țări demonstrează veridicitatea teoriei sale.

Smith presupunea că îmbogățirea oamenilor îi va face să se gândească și la binele celor mai puțin norocoși din societate, așa cum a procedat Milton Hershey în S.U.A. și Pablo Tesak și Samuel Kline în alte țări. Dar Aceasta nu se întâmplă întotdeauna. Astăzi, totuși, tot mai mulți oameni de afaceri americani, conștientizează obligația lor de a întoarce societății o parte din ceea ce ei au reușit să agonească. De exemplu, Bill Gates și soția lui Melinda, au înființat cea mai mare fundație din istorie, care valorează aproximativ 24 miliarde \$. Fundația lui Bill funcționează în vederea îmbunătățirii școlilor; de asemenea contribuie la creșterea nivelului sănătății lumii prin acordarea vaccinurilor și inițierea oamenilor în materie de medicină. 90% din oamenii de afaceri americani acordă bani pentru caritate.

Bazându-și ideile pe principiile pieței libere, ca cele ale lui Adam Smith, oamenii de afaceri din Statele Unite, Europa, Japonia, Canada și din alte țări au început să creeze mai multă avere decât a fost creată vreodată. Ei au angajat și alți oameni să lucreze la fermele și fabricile lor și, ca rezultat, națiunile lor au început să prospere. Oamenii de afaceri au devenit cei mai bogați membri ai societății.

Decalajele mari de avere rămâneau și chiar creșteau. Mulți dintre oamenii de afaceri își procurau case mari și automobile luxoase, în timp ce muncitorii obișnuiți trăiau în condiții destul de modeste. Cu toate acestea, întotdeauna exista o speranță pentru timpuri mai bune.

O modalitate de a deveni cu adevărat bogat era de a începe o afacere proprie. Desigur că acest lucru nu era atât de ușor de îndeplinit. Atunci, ca și acum, pentru a începe o afacere este indispensabilă acumularea unui anumit capital.

Sistemele economice ce au dus la sporirea averii în mai multe țări ale lumii este numită „*capitalism*”.

Capitalismul este sistemul economic în cadrul căreia aproape toți factorii de producție (pământ, fabrici, căi ferate și depozite) sunt proprietate privată și funcționează ca generatori de profit. În țările capitaliste, oamenii de afaceri sunt cei care decid ce fel de bunuri să producă; mărimea salariilor muncitorilor; producerea anumitor bunuri în propria lor țară, importul lor sau producerea acestor bunuri în alte țări etc. Totuși, este necesar de menționat faptul că nu există țară cu sistem economic pur capitalist. Deseori statul se implică în așa activități ca determinarea salariului minim și stabilirea prețurilor, ca de exemplu în Statele Unite. Dar baza sistemului economic american este capitalismul. De asemenea capitalismul stă la baza economiei Angliei, Canadei, Australiei și a majorității țărilor înalt dezvoltate.

Principiile capitalismului: Unii specialiști nu concep modalitatea funcționării principiilor pieței libere. Astfel ei nu pot determina care este cel mai eficient sistem economic. Ar trebui să studiem funcționarea economiei Statelor Unite și mecanismele care asigură creșterea economică. Persoanele subordonate capitalismului se ghidează după 4 reguli de bază:

- *Dreptul la proprietatea privată.* Aceasta este condiția fundamentală a capitalismului. Oamenii au tot dreptul să procure, să vândă și să se folosească de pământuri, de clădiri, tehnică, invenții sau de alte forme de proprietate. Ei de asemenea pot să transmită această proprietate copiilor lor.
- *Dreptul de a începe o afacere și de a păstra profitul obținut.* Profitul acționează ca stimulent important pentru cei ce decid să întemeieze o afacere.

- *Dreptul la libera competiție.* Cu excepția unor restricții stabilite de către stat, indivizii sunt liberi să concureze cu alte persoane prin oferta a unor produse noi și prin practicarea promoțiilor. Pentru a-și menține pozițiile pe piață și pentru a crește economic, oamenii de afaceri recurg la anumite legi și reguli, așa cum ar fi legea cu privire la contracte, care asigură că persoanele fizice sau juridice își vor îndeplini obligațiile stabilite.
- *Dreptul la libera alegere.* Oamenii sunt liberi să-și aleagă locul de muncă și cariera dorită, locul de trai, precum și ce produse să vândă sau să procure.

Principiul funcționării pieței libere: Piața liberă este cea în care deciziile referitor la ce trebuie de produs și în ce cantități sunt dictate de piață, adică de către vânzători și cumpărători care negociază prețurile anumitor bunuri și servicii. Consumatorii din Statele Unite și din alte țări a căror economie se bazează pe principiile pieței libere reprezintă indicatorii după care se orientează producătorii când e vorba de: ce să producă, în ce cantități, de ce culoare etc. Aceasta se realizează prin decizia consumatorului de a procura sau de a nu procura anumite bunuri și servicii.

De exemplu, dacă noi toți vom decide că dorim tricouri de la echipele noastre preferate, Industria textilă va răspunde într-un anumit fel. Fabricanții și negustorii vor majora prețurile la tricouri, pentru că ei realizează faptul că oamenii sunt dispuși să plătească mai mult acum. Persoanele ce activează în domeniul industriei textile, de asemenea vor conștientiza faptul că pot să-și majoreze profitul prin producerea a mai multor tricouri. Astfel ei vor avea inițiativa de a plăti mai mult muncitorii pentru ca aceștia din urmă să accepte mărirea graficului de muncă. Mai mult, numărul companiilor textile producătoare de tricouri va crește considerabil. Oferta de tricouri va depinde de cererea lor. Prețurile și cantitățile de tricouri se vor schimba în dependență de numărul de tricouri cumpărate.

Același proces se întâmplă cu majoritatea produselor. Prețurile sugerează producătorilor cantitatea de bunuri necesare pentru consum. În consecință, lipsa îndelungată a anumitor bunuri în SUA este un fenomen foarte rar întâlnit. Dacă există cerere la vre-un produs ce nu este disponibil, prețul tinde să crească până când cineva decide să producă acest bun în cantități mai mari, sau să-l substituie.

Modul în care funcționează piața liberă este o componentă importantă a economiei. Cel mai important este că, în cadrul pieței libere, nu vânzătorii determină prețurile, ele sunt negociate și de cumpărători, și de vânzători. Un vânzător poate dori să primească 50\$ pentru un tricou, dar cantitatea cerută la acest preț poate fi destul de joasă. Dacă vânzătorul scade prețul, automat, cantitatea va crește. Cum se determină prețul astfel încât să fie acceptabil și pentru cumpărător, și pentru vânzător? Răspunsul la această întrebare îl putem găsi analizând conceptele micro-economice de **cerere și ofertă**.

Oferta reprezintă cantitatea de bunuri și servicii pe care fabricanții sau proprietarii sunt disponibili să le vândă la prețuri diferite într-o anumită perioadă de timp. În general, cantitatea de bunuri oferită va crește în același timp cu majorarea prețurilor, deoarece vânzătorii pot să facă mai mulți bani când prețurile sunt înalte.

Cererea reprezintă cantitatea de produse pe care oamenii sunt dispuși să le procure la prețuri diferite într-o perioadă anumită de timp. În general vorbind cantitatea cerută va crește odată cu descreșterea prețurilor.

Este evident că factorul cheie în determinarea cantității cerute și cantității oferite este prețul. Vânzătorii preferă un preț mai mare, pe când cumpărătorii preferă un preț mai mic. Punctul de intersecție a curbei cererii și cea a ofertei este numit punct de echilibru sau preț de echilibru. În cele din urmă prețul de echilibru va deveni prețul pieței. Deci, prețul pieței este determinat de cerere și ofertă. Adepții pieței libere vor argumenta că atunci când interacțiunea cererii și ofertei determină prețul, nu este nevoie de implicarea statului. Dacă apare un surplus (adică, dacă cantitate oferită depășește cantitatea cerută) vânzătorii primesc un semnal să mărească prețurile, eventual oferta se va egala cu cererea, dacă nimic nu va inter-acționa cu forțele pieței.

În țările a căror economie nu se bazează pe principiile pieței libere, nu există un astfel de mecanism care să ghideze oamenii de afaceri ce și în ce cantități să producă, de aceea de multe ori există neajunsuri ori surplusuri. În astfel de țări, statul decide ce să producă și în ce cantități, dar statul nu

are cum să fie la curent care ar fi cantitățile necesare. Chiar mai mult, când statul acționează contra principiilor pieței libere, surplusurile sau deficiturile pot să se dezvolte.

Un plus al pieței libere este că ea permite libera concurență a companiilor. Oamenii de afaceri trebuie să ofere cumpărătorilor produse de calitate la prețuri accesibile și o servire înaltă. În caz contrar, ei vor pierde clienții în favoarea concurenței perfecte.

Concurența perfectă este atunci când există mai mulți vânzători pe o piață și nici unul din ei nu are mai multe drepturi decât ceilalți să dicteze prețul unui produs. În cadrul concurenței perfecte vânzătorii produc bunuri care ar părea să fie identice. Produsele agricole (cum ar fi mere, porumb, cartofi) sunt considerate a fi cel mai bun exemplu a acestui fel de bunuri. Totuși trebuie de știut că nu sunt cunoscute cazuri de concurență perfectă. Astăzi, reglarea prețurilor de către stat și reducerea drastică a numărului fermelor, nu ne permite să pretindem că antreprenoriatul este un exemplu elocvent de concurență perfectă.

Piața liberă cu concurența și stimulentele sale a fost factorul major ce a dus la crearea bogățiilor de care se bucură acum țările înalt industrializate. Unii oameni consideră piața liberă drept un miracol economic. Capitalismul bazat pe principiile pieței libere, mai mult ca oricare alt sistem economic, oferă oportunități oamenilor săraci să lucreze pentru a scăpa de sărăcie. Capitalismul la fel încurajează afacerile să fie mai eficiente și să facă față concurenței în ceea ce privește prețul și calitatea. Așa cum capitalismul a adus prosperitate SUA și multor altor țări ale lumii, tot așa el a dus și multe inegalități. Oamenii de afaceri și managerii fac mai mulți bani și posedă mai multă avere decât muncitorii simpli. De asemenea oamenii care sunt în vârstă, inapți sau bolnavi, nu sunt în stare să înceapă sau să conducă o afacere. Alții pot să nu aibă talentul sau forța de a deschide o afacere. Ce ar trebui să facă societatea în sensul lichidării acestor inegalități? Nu toți afaceriștii sunt atât de generoși precum a fost Milton Hershey. De fapt, dorința de a produce atât cât e posibil și de a crea atât avere pe cât e de posibil, i-a făcut pe mulți oameni de afaceri să practice așa metode ca munca copiilor și sclavia.

Cel mai mare pericol al piețelor libere este că oamenii de afaceri pot permite lăcomiei să le controleze acțiunile.

Este clar că unele reguli statale sunt necesare pentru a se asigura că stakeholderii sunt protejați și populația inaptă de muncă primește îngrijirea elementară. Pentru a evita limitele capitalismului, unele țări au adaptat sistemul economic numit socialism, care de asemenea are puncte pozitive și negative.

Socialismul, spre deosebire de Capitalism asigură echitatea socială, dar el reduce motivarea oamenilor de afaceri de a începe lucrul mai devreme și de a pleca mai târziu. De exemplu, în unele țări, rata impozitului ajungea până la 85%. Astăzi, medicii, avocații, proprietarii și alte persoane care au un venit mare, sunt nevoiți să plătească impozite foarte mari (de aproximativ 50%). În consecință, multe din aceste persoane părăsesc țările socialiste în favoarea statelor capitaliste, așa ca SUA. Acest proces de pierdere a celor mai de vază oameni a fost numit „brain drain”, (scurgerea creierului).

Imaginați-vă un experiment. Să presupunem că după primul examen, cei care au primit note de 9 și de 10 sunt nevoiți să cedeze câte un bal sau 2 celor care au luat note de 6 și 7, astfel încât toți să aibă 8. Ce se va întâmpla cu motivarea celor care au luat 9 și 10 la primul examen? Vor mai învăța ei tot atât de asiduu și pentru al doilea examen știind că vor fi nevoiți să cedeze baluri celorlalți? Și ceilalți, vor depune mai mult efort dacă știu că sunt asigurați în caz de nereușită? Acum este evident de ce lucrătorii nu put să depună mai mult efort, știind că vor fi remunerați la fel, fără a se lua în considerație calitatea muncii lor.

Capitalismul se caracterizează prin libertatea alegerii, adică libertatea de a păstra venitul. Aceasta asigură motivarea de a munci din greu, dar duce și la inechitatea socială. În contrast, sistemul socialist asigură această egalitate, însă tinde să descurajeze calitatea muncii. În lumea afacerilor, Socialismul se caracterizează printr-un număr redus de invenții și inovații, deoarece cei care vin cu idei noi nu sunt remunerați așa cum ar fi în țările capitaliste. În trecut, majoritatea țărilor capitaliste pur și simplu nu puteau concura cu invențiile, acordarea locurilor de muncă și crearea averii din Statele Unite. În ultimii câțiva ani, în timp ce mai multe țări din toată lumea s-a orientat spre economia bazată pe

principii de free-market, Statele Unite s-au bazat mai mult pe programe sociale. Mai mult, a existat o serie de conflicte între agenții economici și stat. Liderii de afaceri cred că impozitele sunt prea înalte și sunt prea puține reglementări de stat. Părerile liderilor statului referitor la direcția care trebuie abordată au fost de asemenea diferite. Unii cred că statul ar trebui să se implice mai mult în educație și problemele mediului înconjurător, iar ceilalți nu susțin această părere. Acest subiect a dominat dezbaterile politice toată a doua jumătate a secolului XX și se pare că va continua și în secolul XXI. Din cauza acestei nesiguranțe sistemul economic al Statelor Unite este într-o stare de flux și menținere a problemelor care pot fi o provocare.

Țelul economiștilor este de a preveni asemenea ascensiuni și coborâri. Aceasta este o sarcină foarte dificilă. Ciclurile de afaceri se bazează pe fapte, dar explicația acestor fapte se poate face doar în baza teoriei. Totuși nimeni nu poate spune cu certitudine ce se va întâmpla în viitor, se pot formula doar niște teorii. Doar un lucru este cert: economia și piața de capital vor avea perioade de creștere și de scădere.

Aceste oscilații în economie duc la tot tipul de „rupturi” în afaceri și statul face tot posibilul pentru evitarea acestor schimbări. Statul folosește politica fiscală și politica monetară pentru a păstra o stabilitate în economie.

Și totuși cel mai important scop economic al unei țări este și va rămâne menținerea creșterii economice cu scopul de a asigura un nivel de trai cât mai bun pentru mai multe categorii de oameni.

Bibliografie:

1. Buch R. R., Mosteller F., A. Mathematical model for Simple learning. “psihological Review”, 1951.
2. Charles Fourier. Opere economice. Chișinău. Universitas. 1992.
3. Goldberg S. Introducțiun to Difference Equations. New york, Lonra, 1958, p.103.
4. John D. Daniels; Lee H. Radebaugh. International Business. – Addison-Wesley Publishing Company, 1994.
5. Smith Adam. Avuția națiunilor. Cercetare asupra naturii și cauzelor ei. Vol. 2, cartea IV. Despre sistemele de economie politică. Chișinău. Universitas. 1992.
6. Макмиллан К. Японская промышленная система. М., 1998.
7. Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд., Т. 23, М.: Политиздат, 1968.
8. Попов В. М., Маршавин Р. А., Ляпунов С. И. Глобальный бизнес и информационные технологии. М.: «Финансы и статистика», 2001.